

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Мария Василева Огойска (2.1 Филология),

НБУ, департамент „Нова българистика“,

за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“

в Професионално направление 2.1 Филология, с кандидат гл. ас. д-р Биляна Курташева

Влиятелната теория на интертекстуалността е една от най-продуктивните по отношение на създаването на индивидуални авторски литературоведски проекти. Биляна Курташева е избрала за своя хабилитационен труд именно тази научна парадигма по-скоро в нейното оригинално звучене, формулирано от френската семиотичка Юлия Кръстева и успоредено с други знакови текстове на Ролан Барт, на Мишел Фуко и редица други – в търсене, в съграждане на една генеалогия на проблема за интертекстуалността. Но тази вгледаност в постиженията на западноевропейски автори и литературоведски школи съвсем не означава отчуждение на д-р Курташева от българските постижения, тежнениа и несполуки. Тя добре знае (нещо повече, в разглеждания хабилитационен труд една от студиите е посветена именно на това), че най-големият български съвременен литературовед проф. Никола Георгиев упорито и последователно не приема термина *интертекстуалност* и настоява на своя собствен – *междутекстовост*. Именно като изходна точка за осъществяване на своите научни изследвания той използва термина и множество междинни значения, за да изпълни своите изследвания върху междутекстовостта при проследяването на поредица от класически текстове с двойки герои. Основната разлика при използването на термините *интертекстуалност* и *междутекстовост*, е, че в заложената от Юлия Кръстева традиция най-често реализираният конструкт е в „сблъскването“ на произволно избрани текстове – в духа на концепциите за деконструкцията и в проследяването на „следите“ от такъв тип съвместен прочит. От друга страна – при Никола Георгиев – *междутекстовостта* по-скоро търси и открива срещи на текстове, на творби естествено случили се вследствие на разгръщането на литературноисторическите процеси. Именно в това плодотворно колебание между парадигмите на родното и чуждото литературознание са големите успехи в интерпретативните подходи на д-р Б. Курташева. Авторката посочва тази специфика, характерна за българската литература именно в студията си „Никола Георгиев и междутекстовостта“, цитирайки

литературоведа: „българската литература предразполага, не, буквално плаче за майстора си да бъде прочетена с междутекстова нагласа. Това е литература с тясно и сгъстено в себе си текстово пространство, в което отделните творби отблизо общуват помежду си – кога конфликтно, кога съдействено. (...) С една дума... това е литература, която сама би могла да подтикне изследвачите си да стигнат до идеята за междутекстовостта.“ Д-р Курташева точно това и прави в хабилитационния си труд.

Някои от нейните заглавия, самите „сблъсъци“ на толкова разнородни, на различни и като жанрова принадлежност текстове, звучат неочаквано провокиращо, но д-р Курташева умело тушира евентуалната читателска съпротива с амбициозно разгръщане на елементите на неочакваност. Това особено се отнася до първия от текстовете в книгата, след въведението, което има теоретически характер – паралелът между знаменитото стихотворение на Яворов „В часът на синята мъгла“ и текста на също знаменитата, но на друго културно равнище песен на Ролинг Стоунс. Но Биляна Курташева търси предизвикателствата, за да се справи с тях. По подобен начин е разгърнато противопоставянето, „разпъването“ на поезията на Гео-Милевския *град/ад* – между Данте и Лондон. Оригинален е подходът и към поезията, но и на личността на Атанас Далчев, който съвсем непредвидимо за традиционното българско литературознание е видян „в сянката на Гео Милев“. Д-р Курташева с неизменя си литературоведско-ендоскопски подход търси и открива сред липсващото у Далчев травматично изтласкано, долавящото се, но неназовано присъствие на Гео... И виждаме как Далчев и Гео Милев ще се *приближат* през отношението им към възможността (макар и с явното нежелание и дори съпротива на единия) за съставянето на антология, за „ползването на антологията като инструмент за разбирането“, за антологийните съпоставяния и пр. Така, съвсем естествено, в самия финал на текста Далчев ще бъде определен, като „големият нереализиран български антологист“.

Есетата и литературоведските текстове за темата на бялото, за цветовете на бялото в поетиката на Йордан Йовков е традиционна и за българската есеистика и за българското литературознание, но и тук д-р Курташева – върху тази традиционна проблематика – намира оригинален подход, като на свой ред изследва Йовковите мъдречи, мимикриите при бялото, героят при срещите му с вълците, но и със своите у дома и в село.

Една друга поредица от текстове са посветени на явления от по-новата българска литература: от междинния „революционен“ период и от времената на късния социализъм – с интерпретация на алтернативни феномени.

Тук, в два от текстовете („Нищетата на смъртта в ранната следдеветосептемврийска поезия“ и „Тоталитаризъм и квазипреводимост“) д-р Курташева проявява своите изследователски умения, натрупани в дългогодишното проследяване на една литературоведска проблематика, която тя превръща в своя „запазена марка“: антологийността. Тази способност да се правят обзори и тук е реализирана блестящо. Способността да се държат в съзнанието огромен брой литературни текстове – български и чужди – е дала плодове в изследванията за „следите“ особено при романа на Вера Мутафчиева за Анна Комнина („Изпитанията на не/идентичността: романът кентавър „Аз, Анна Комнина“) и за интертекстуалните сенки/призраци в стихотворението „Алхимици“ на К. Павлов.

В съзвучие с общите изследвания в департамент „Нова Българистика“ за *тихата лирика*, за *алтернативната култура на стоическата нормалност* (по М. Неделчев) са създадени студиите на Б. Курташева за Екатерина Йосифова и Иван Цанев. И отново една способност да се правят обзори в парадигмите на антологийността – оригиналният ракурс за темите на „лелите“ в поезията на Виргиния Захариева, Ани Илков и Георги Господинов.

Последните четири студии от книгата, с оглед на изискванията за хабилитационен труд, звучат и като обобщения за възможностите по прилагания интертекстуален подход. Това са пространните текстове за „женската литературна история“, отласкващи се от вече класическата феминистка книга на проф. М. Николчина „Родена от главата“. Тук е и оригиналната разработка, проследяваща модификациите на скитащи мотиви в любими вълшебни приказки, кръжащи около фигурата на машехата, на вещицата и пр. В това последование стои и прочита на стихотворението на Силвия Плат „Лейди Лазар“, прочит, който следи за своеобразна медийна фарсовост на едно не/възможно тройно възкресение на жената-Лазар – поетически образ, отласкващ се от евангелския сюжет, но и скрепен интертекстуално с постулираните от Дерида „очаквани предели на истината“.

Оригинална е и идеята за „края на магическия реализъм“, за „ефекта на документалност“ в прозата, като в този текст („Роберто Боланьо и краят на магическия реализъм. И още: Защо Боланьо ни принадлежи“) Б. К. настоява, че така нашумелият последните години белетрист Роберто Боланьо „ни принадлежи“, тоест може да бъде в някакъв смисъл отнесен и към българската литературна култура.

Прилагането на интертекстуалния подход всъщност е извънредно трудна и деликатна литературоведска дейност, с която д-р Курташева се справя чудесно. Колкото и да са неочаквани нейните оригинални анализи и литературноисторически разкази, в процеса на разгръщането им зазвучават все по-убедително. Става ясно, че макар и изборът за съставянето на интертекстовете да се е случил по волята на литературоведката, то трудът при получаване и проясняване на нови значения върху основополагащия „първичен“ текст съвсем не е бил произволен, затова и всеки път, със всяко изследване се увенчава с литературоведски находки.

В заключение: научните качества на хабилитационния труд, както и изпълнените изисквания съобразно Наредбата за развитието на академичния състав на НБУ за заемане на академичната длъжност „доцент“ и Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в РБ ми дават основание да предложа на почитаемия Академичен съвет на НБУ да гласува академичната длъжност „доцент“ на гл. ас. д-р Биляна Курташева.

8 май 2022

доц. д-р М. Огойска